

Okotopa 2022

‘Ou ‘es pure ma garue nonojo ‘e tēkāe ne mou se māūr fakforo ma noh päret ‘e pefā‘i

‘E te’ ne fāu ‘i famōr ma’oi al ne agtāu ma ra’oag mah ‘e ‘oris ut garueaga ma tarāu his hoi’āk al mij ‘e rēko ‘af’af fakfor ne agtāu ‘e rēko kīnag garue ne iris a’a’soko. Te’ ne famori ma ‘oris garue nonojot la hāiasoag la matā‘ua la pefā‘i la se sok.¹

Nōnō ka ‘āe garue ‘e Niu Sirāgi, ‘āe kop pāu la ‘inea ‘ou ‘es pure ma garue nonojo ‘e tēkāe ne mou se māūr fakforo ma noh päret ‘e pefā‘i, la pō la te’ ne famori la pō la noh ne’ne’ ma ū ‘e ut garueaga.

‘Āe ‘es puer nonoj la

	Garue ‘e ta utut ne pār ka ū ka ne la putua ‘ou māūr lelei Ma ‘on tē ‘e ut garueaga ne kop ma la hō‘ ta rūut ne a’hele’ ta ‘af’afat se ‘āea. Pesneset ne ‘āe garue sin, ne pesneset ne ‘es puer ne’ne’ se utut ne ‘āe la garue e, tāe noj la matā‘ua te’ ne foh ne mou se ‘ou la māūr lelei ma noh pār ka ū ‘e pefā‘i.
	La’ la rak garue ka ‘āe kat seminte kamāt ra ta garuet Pesneset ne ‘āe la garue sin kop pāu la ‘io la utut ne ‘āe la garue e la pār ka ū ‘e ta pefā‘it ma kat ‘es ‘af’afat la pō la sok se ‘āea. ‘Io la ‘āe la ‘inea toton pefā‘i ne pō la soko ma la matā‘u tapen se ‘āea ma lelea’ ne tore la ut garueag ta la utut ne la noh pār ka ū ‘e ta pefā‘it ma noh ne’ne’ ne ta ‘af’afat.
	Garue ma misini, motokā, tē garueag ne ta kīnag tē hoi’āk ne kal ‘es pefā‘it la sok ‘e av ne la a’es’ao’āki Pesnes ta kop pāu la ‘io la tē garueaga, motokā ma misin ne ‘āe la a’es’ao’āki ‘e ut garueag ta la lelei la a’es’ao’āk ma ‘e tēkāe het ne nōnō lelei ma la a’es’ao’āk ma kat ‘es pefā‘it la sok se ‘āea.
	Fu’āk ne se a’sokoa ta garuet ne keleag mamār la a’sok ‘Āe ma ‘ou ‘es puer nonojot la toak ‘e garue, ne la se a’sokoa ta garuet, nōnō ka ‘āe aier’āk ne a’sok ne garue ta’ag tāla a’hele’ se ‘āe, ne ta le’ hoi’ākit, ta ‘af’afat ne pefā‘it se māūr fakforo. Nōnō ka ‘āe toak ‘e a’sok ta garuet, ‘āe kop pāu la rak’āk mij pāu se famorit ne puer se garue ta.
	Pōag ne roggro ne mou se māūr fakforo ma noh pār ma ū Pesneset ne ‘āe garue sin kop pāu la nā se ‘āea roggro ne mou se noh ne’ne’it ma māūr leleit ma noh pār ma ūt ‘e ut garueag ta, ‘e ta salat ne ‘āe pō la taf sin.
	Personal Protective Equipment (PPE) ‘E av ma’oi pesneset ne ‘āe garue sin kop pāu la nā se ‘āea personal protective equipment (PPE) nōnō ka kop la a’es’ao’āk la matā‘ua ma pärea ‘āe la ū ‘e ta tēet, fakse, fā‘purou moumou, tē ne la nā se faliga ma maftior la päregat ‘e ut garueag ta. ‘Ou pesnes ta kop la rak’āk se ‘āe la a’es’ao’āk tapen, a’mā’mā’ tapen ma noh matā‘u tapen se ‘ou tē garueag ne PPE. Pesneset ne ‘āe garue se’ kat aier’āk ra la ‘ea se ‘āe la tōg ‘ou PPE. ‘Āe la pō se’ ma la ho’am ‘ou PPE ne ‘āe ‘ese ka ‘ou pesnes ta kop pāu la sākiar ma aier’āk la a’es’ao’āk.

¹ Health and Safety at Work Act 2015.

Se fea ‘e ‘ea ma rak’āk ne ‘ou a’hāe

‘Āe tĀe maf ma faliĀg ne ‘ou pesnes ta. ‘Ou la rak’āk ne se pesnes ta ‘ou a’hāe, ne tē ne ‘āe agtāu ma, ne kokon ‘on ‘ou ne ‘ou kĀugarueag ta tāla hĀiasoag se ‘āe ma irisa la noh pār ka ū ‘e ut garueag ta.

‘Ou garue ta ne ‘ou kirimin fakgarue ta kat pō ‘e ra la toak’āk ne fu’āk nōnō ka ‘āe rak’āk ne a’sok tē’i hūn se ‘ou kokonot ne mou se ‘ou mĀūr lelei ma noh pār ma ūut ‘e ut garueag ta. IĀ kat aier’āk fak foh ra se ta le’et la fesiq’āk ta le’ hoi’Ākit ne hoa’ ‘e ta sal hoi’Ākit la remane’āk ne agĀi ‘āe ‘e rēko ‘āe fĀeag’āk ‘ou a’hāe hūn se ‘ou pĀregat se ‘ou mĀūr fakforo ma noh pĀret ma ūut ‘e ut garueag ta.

La nā ta avat ma salat la fĀeag’āk ‘ou a’hāe

Iris kop pĀu la nā ta ‘ou av het la ‘es lio la fĀeag’āk ‘ou a’hāe ma ‘ou rĀe tē ma ‘es vĀeag se rē puer ne la a’sok hūn se mĀūr lelei ma noh pĀret ma ūut ‘e ut garueag ta. Hat tape’ ma rē puer ne mou se:

- noh matĀ’ ne ‘ou mĀūr fakforo
- utut ne ‘āe garue
- rogrogo ma rak’āk garue se famōr garue.

Health and Safety Representatives (HSRs) ma Health and Safety Committees (HSCs)

‘Āe la pō se’ ma la far se ‘ou pesnes ta la fū’āk ta le’et se fūĀg te’is HSR ne la fū’āk ta tĀunĀ’it ne mou se HSC, la hĀiasoagan famōr garue ma pesnes ta la garue ag’esea la ‘ut’Ākia se rere mĀūr fakforo ma noh pār ma ūut ‘e ut garueaga. ‘Āe la pō se’ ma la rē puer la tĀeag’esea ma kĀutĀunĀ’iĀg ‘on famōr garue ne union.

La pō rogrog hoi’āk se muĀ ‘io se *Worker Engagement, Participation and Representation* sal ma puer’āk lelei ne la pō ‘e WorkSafe website: worksafe.govt.nz

La nā se ‘āea

- rī la’oga ma ut ne la sor si’u
- tĀn la ‘iom ma’mā’
- utut ne vĀe se ‘amnĀk te’is first aid ne pō la hĀiasoag nōnō ka ta pefĀ’it ne tĀet sok a’ferehitit
- utut ne famori la pō la pĀe a’lelei ka fūrmariĀ la ‘āte ma a’u’uĀ ka mĀl ka ū.

‘Inea toton ne tes tĀe la rē ‘e av ne ta tĀet la sok a’ferehit

‘Ou ut garueag ta ma famōr pure kop la ‘io la ‘āe la ‘inea ne tes tāla rē ‘e av ne ta tĀet la sok a’ferehit, fakse la hot tapen ‘e utut ne ‘āe tĀe ‘e ‘on rerege nōnō ka ta rĀhit la sok ne nōnō ka ta rue ti’ut la sok se pear ta (earthquake).

‘Ou garue nonojo ‘e ut garueag ta

‘Ou hatat la famōr garuet ‘āe ma ‘ou garue nonojot la

- matĀ’ a’lelei se ‘ou mĀūr fakforo ma noh pĀret ma ūut ‘e ut garueag ta
- matĀ’ alelei se tē ne ‘āe aier’āk la a’soko ma tē ne ‘āe kat aier’āk ra la a’soko kat hō’ ra ta pefĀ’it se ‘ou mĀūr fakforo ne noh pār ma ūut ‘on ‘ou ma lelea’ ne tore
- garue ag’esea ma te’ ne foh ne la fū’āk se mĀūr lelei ma noh pār ma ū ne sal fak garue ne ‘ou pesnes ta fup’āk la a’es’ao’Āki
- noh a’fĀi ma a’sok fas’āk tē lelei ne pesneset ne ‘āe garue sin la rak’āk.

Ka tes ta ‘āe la pō la a’soko nōnō ka ‘āe ma ‘ou kokonot hūn se ‘ou mĀuri ma ‘ou noh pĀret ma ūut ‘e ut garueag ta?

- Rak’āk se le’et ne puer garue ne ‘ou Health and Safety Representative.
- Far’āk la le’et ne garue ma ‘āea ne ta famōr muĀ’āk tĀet ‘e ‘ou pure’ag ta la rak’āk ‘ou kokono.
- HĀifĀeag ma ‘ou union, ne pō se’ ma la pel’āk ‘āea.
- He’ se WorkSafe ‘e 0800 030 040.
- SĀkior se website: worksafe.govt.nz (sĀkior se fĀeag hete’is ‘concern’)

Pō rogrog hoi’āk se muĀ hūn se ‘es puer nonoj ‘on famōr garue ma ‘oris garue nonojo sĀkior se website ne mou se WorkSafe: worksafe.govt.nz